

УДК 658.589

Алла Ткаченко,
Тетяна Пожуєва

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

У сучасний вкрай складний для нашої країни період формування інноваційного потенціалу є надзвичайно важливим для збереження промислового комплексу, його структурного перетворення та забезпечення подальшого науково-технічного розвитку, що дасть можливість перейти від економіки з виробництвом переважно низьких технологічних укладів до створення й використання технологій вищих технологічних рівнів та обґрунтування підходів до формування й активізації інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання.

Перехід економіки України з індустріального шляху розвитку на інноваційний, доцільно здійснювати через здобутки цивілізації в площині формування інноваційного потенціалу.

У статті досліджено умови та підходи до формування й активізації інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання на основі вдосконалення інформаційного, наукового та науково-технічного, а також фінансового забезпечення. Все це має сприяти створенню сприятливих умов для впровадження дієвого інноваційного потенціалу.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, конкурентоспроможність, інформаційне забезпечення, інноваційний потенціал.

Alla Tkachenko, Tetiana Pozhueva. Developing innovative potential as a condition for improving the competitiveness of entities

Under the current complicated situation the development of innovative potential is extremely important for preserving the industrial complex, its structural transformation and ensuring further scientific and technical development which will help to make a transition from the economy with predominantly low technological structures to technologies of the highest technological levels and substantiated approaches to creating and activating innovative potential of entities.

Ukraine's transition from industrial economy to innovative one is appropriate to be made by using civilization developments of innovative potential.

The article investigates conditions and approaches to creating and activating the innovative potential of entities on the basis of improving dataware, scientific, scientific and technical, and finance provision. The mentioned will facilitate to create favorable conditions for introducing efficient innovative potential.

Keywords: *innovation, innovative activity, competitiveness, dataware, innovative potential.*

Постановка проблеми

У сучасний вкрай складний для нашої країни період формування інноваційного потенціалу є надзвичайно важливим для збереження промислового комплексу, його структурного перетворення та забезпечення подальшого науково-технічного розвитку, що дасть можливість перейти від економіки з виробництвом переважно низьких технологічних укладів до створення й використання технологій вищих те-

хнологічних рівнів. Безумовно, Україна має масштабний природний, промисловий, технологічний та науковий потенціал, проте її конкурентні переваги ще не повною мірою використовуються. Це виявляється, перш за все, у низькій конкурентоспроможності вітчизняної продукції, особливо наукоємних виробів з високою доданою вартістю. Резерви зростання світових ринків значною мірою вичерпані, тож місце України в майбутньому залежатиме, передусім, від того, наскільки ефективно найближчими роками будуть вирішуватись питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на основі інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми формування й управління інноваційним потенціалом підприємства складні та багатогранні. Це питання досліджували Л. І. Федулова [Федулова Л. І., 2006] та С. А. Матюх [Матюх С. А., 2010], А. Х. Іляшенко [Іляшенко А. Х., 2012], які узагальнили методичні підходи до формування стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства на основі аналізу стану зовнішнього та внутрішнього середовища; М. А. Йохна, В. В. Стадник [Йохна М. А., Стадник В. В., 2005], І. М. Кобушко, Е. І. Гусейнова [Кобушко І. М., Гусейнова Е. І., 2011], Т. С. Максимова, О. В. Філімонова, К. В. Лиштван [Максимова Т. С., Філімонова О. В., Лиштван К. В.], що розглянули визначення сутності, загальних принципів формування складу елементів інноваційної політики підприємства; Ю. В. Кіндзерський [Кіндзерський Ю. В., 2007], С. М. Ілляшенко [Ілляшенко С. М., 2010] які висвітлили теоретико-методологічні та методичні проблеми управління інноваційним розвитком промислових підприємств; І. М. Карапейчик [Карапейчик І. М., 2010], який описав методичні аспекти проблеми вибору вимірників інноваційного потенціалу підприємств. Але ряд питань забезпечення розвитку інноваційної діяльності вимагають уточнення й додаткових досліджень.

Постановка завдання

Метою статті є обґрунтування підходів до формування та активізації інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання.

Основний матеріал дослідження

Згідно із Законом України "Про інноваційну діяльність", інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг;

це складна динамічна система взаємодії різних методів, чинників і органів управління, об'єктом докладання зусиль яких є:

- наукові дослідження, створення нових видів продукції, вдосконалення обладнання і предметів праці, технологічних процесів та форм організації виробництва на основі новітніх досягнень науки й передового досвіду;

- планування, фінансування і координація науково-технічного прогресу;

- вдосконалення економічних важелів і стимулів;

- розроблення системи заходів з регулювання комплексу взаємозумовлених дій, спрямованих на прискорення інтенсивного розвитку інноваційної діяльності й підвищення її соціально-економічної ефективності.

Важливою складовою інноваційного розвитку промислових підприємств є визначення цілей, які б забезпечували максимізацію соціально-економічного ефекту при мінімізації термінів його досягнення в умовах обмеженості ресурсів. Нормативною базою вирішення цього завдання є Закони України "Про інноваційну діяльність" та "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки", у яких наведено правові, фінансові та організаційні засади їх формування й реалізації у середньостроковому періоді, а також інші економічно та соціально обґрунтовані та законодавчо визнані напрями новаторської діяльності, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній, конкурентоспроможній, екологічній продукції, високоякісних послугах та формування їх інноваційного потенціалу.

Формуючи стратегію розвитку інноваційного потенціалу, сучасному підприємству доцільно використовувати комплексний підхід на основі двох складових:

- ринкової, яка передбачає всебічний аналіз зовнішнього середовища підприємства та врахування макрофакторів;

- ресурсної, яка головний фактор успіху вбачає в ефективному використанні ресурсів підприємства та передбачає оцінювання його сильних і слабких внутрішніх сторін [Матюх С. А, 2010].

Таким чином, ефективне поєднання інтелектуальних і матеріальних ресурсів дає змогу зберегти чи розвинути конкурентні переваги на цільових ринках, а відповідно, впливає на результативність фінансово-господарської діяльності. Ринкова складова орієнтує підприємство на розроблення нових продуктивних інновацій, тоді як ресурсна складова орієнтує підприємство на обґрунтування нових технологій виробництва й пошук альтернативних джерел сировини, матеріалів та енергії. Продуктивним є їх раціональне поєднання, що забезпечить підприємству інноваційний шлях розвитку й досягнення конкурентних переваг.

Економічне зростання світової економіки у XXI ст. забезпечується провідною роллю науково-технічного прогресу та інтелектуалізацією основних складових виробництва в усіх сферах економіки й

головним чином у промисловості. Частка інноваційних, або вдосконалених технологій, продукції, обладнання, в які вкладено нові знання, в розвинених країнах становить від 70 до 85% приросту ВВП [Федулова Л. І., 2006, с. 16].

Важливою складовою інноваційної діяльності є праця висококваліфікованих технологів, конструкторів, маркетологів, економістів, фінансистів, які виконують специфічні функції з технологічного проектування та конструювання новацій, забезпечення фінансами науково-дослідних і проектно-пошукових робіт, калькулювання витрат ресурсів, цінового проектування, просування на ринок (у разі інновації – товару) тощо. Усі ці працівники є суб'єктами інноваційної діяльності у вузькому значенні (стосовно окремого підприємства). Однак лише частина з них бере на себе відповідальність за прийняття рішення щодо практичного застосування інновацій на підприємстві. Такі рішення, як правило, є ризиковими і приймаються здебільшого вищим керівництвом підприємства або його власником. Якщо вони часто ініціюють залучення інновацій, то їх називають інноваторами [Йохна М. А., Стадник В. В., 2005, с. 12–13].

У світовій та українській практиці найбільшу кількість інновацій і заснованих на них об'єктів інтелектуальної власності генерують наймані працівники. Так, майже 90% винаходів, промислових зразків і корисних моделей у світі створюють наймані інноватори, в Україні цей показник перебуває на рівні 70% [Карапейчик І. М., 2010, с. 175].

Саме інноватори забезпечують можливість досягнення певних параметрів інноваційного розвитку, є основною рушійною силою інноваційного розвитку.

У сучасних умовах інтенсивність інноваційного оновлення пропонуваної на ринку продукції весь час зростає. За цих умов інноваційність визначає належність підприємства до групи технологічних лідерів своєї галузі, а не монопольне право на певний інноваційний продукт. Інноваційна рента також розподіляється між групою найбільш активних і успішних у науковому пошуку учасників ринку, а тому усереднюється. Це можна розглядати як позитивну тенденцію, оскільки у виробників виникає додаткова необхідність у якісному покращенні товару, як наслідок у виробників виникає додаткова необхідність у якісному покращенні товару, тобто уже сама конкуренція є стимулом до інноваційного розвитку. Таким чином, формування інноваційної стратегії й визначення інноваційного потенціалу підприємства має оцінювати достатність ресурсів для розширеного відтворення на основі інновацій [Матюх С. А., 2010, с. 208].

Необхідно також зважати на те, що економіка знань, до якої прагне Україна, вибудовується на основі творчої інтелектуальної діяльності працівника чи групи працівників окремих підприємств. Тому для становлення такої економіки слід формувати ефективні механізми управління результатами їх творчої діяльності. Фактично базис економіки знань створює творча діяльність найманих інноваторів, від результа-

тивності та кількості яких переважною мірою залежить конкурентоспроможність у постіндустріальну епоху [Кіндзерський Ю. В., 2007, с. 176].

Інтенсивний потік ідей (та інновацій, які згодом втілюють ці ідеї), що генерується найманими інноваторами, є підґрунтям для створення інноваційного потенціалу, а тому від уміння використовувати цей ресурс на макро- та мікрорівнях залежать перспективи як національного господарства в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання. Тому реформування науково-інноваційних структур підприємств має бути спрямованим на:

- всебічну активізацію творчої ініціативи співробітників;
- формування щільного й інтенсивного потоку ідей та використаних на них інновацій;
- впровадження найкращих інновацій у господарську діяльність і отримання за рахунок цього конкретних конкурентних переваг [Кіндзерський Ю. В., 2007, с. 176].

Варто зупинитися на системі державного захисту об'єктів інтелектуального потенціалу, що сьогодні також потребує реформації. Було б доцільно поширити систему захисту об'єктів інтелектуальної власності на мікрорівень – рівень підприємств. Для цього необхідно створити патентно-ліцензійні підрозділи на промислових підприємствах, які б формували промислову політику виробника в умовах ринкових відносин шляхом проведення патентних досліджень та гнучкої політики захисту нових розробок.

Перехід економіки України з індустріального шляху розвитку на інноваційний доцільно здійснювати через здобутки цивілізації в площині формування інноваційного потенціалу. Усе починається зі створення сприятливих умов для розвитку інноваційної справи, без цього прогрес малоімовірний, а також створення розвинутої інфраструктури, без якої інноваційна справа існувати не може.

У розвинутих країнах є вимога щодо проведення маркетингових прогнозів та системних технологічних передбачень – форсайтних досліджень щодо інноваційної діяльності на 5–10 років, хоча й цього замало. В Україні первинний елемент інноваційної діяльності повністю відсутній.

Наступною проблемою інноваційного розвитку є практично відсутній інформаційний супровід науково-технічних досягнень промислових підприємств. Інформація з різних наукових центрів, яка викладена у різних наукових виданнях, зазвичай публікується з великим запізненням, що заважає швидкому використанню або прийняттю управлінських рішень про використання останніх досягнень науки та техніки. Тобто в Україні не налагоджена інформаційна діяльність з науково-технічних пропозицій навіть усередині країни [Іляшенко А. Х., 2012, с. 188].

Спектр безпосередніх результатів інноваційної діяльності підприємства дуже широкий. Власне результати такої діяльності мають

якісно різну природу. Далеко не всі з них допускають кількісне оцінювання. Для їх вимірювання необхідно застосовувати різні шкали й різні одиниці виміру. Усе це ускладнює проблему побудови інтегрального вимірника як сукупного результату інноваційної діяльності підприємства, інноваційного потенціалу та як похідної від результатів інноваційної діяльності характеристики, яка з формальних позицій, тобто по суті, зводиться до класичної в науці проблеми перетворення великої кількості різноякісних показників на один інтегральний, тобто до проблеми, яка має зазвичай формальне розв'язання лише у виключних, окремих випадках [Карапейчик І. М., 2010, с. 105].

Також існує питання інформаційного забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств. Це досягається шляхом створення науково-проектних структур з міжгалузевим застосуванням науково-проектних розробок. Суттєвою перешкодою на шляху інноваційного розвитку промислових підприємств є індустріальний тип виробництва й науково-технічний комплекс, створений під його вимоги. Технології, які існують в Україні, не повно сприймають сучасні науково-технічні розробки на промислових підприємствах, а це означає, що на підприємствах сьогодні необхідна широка модернізація сфер виробництва товарів і послуг [Іляшенко А. Х., 2012, с. 180].

Принцип планованості передбачає також безперервність інноваційних процесів. Процес формування інноваційного потенціалу є циклічним з набором визначених стадій і процедур, що має прямі та зворотні зв'язки, використовувані для уточнення поточних планових завдань, а також оперативного реагування на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

При формуванні інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання необхідно приділяти значну увагу плануванню відхилень від запланованого ходу виконання робіт на підприємстві й несподіваним ситуаціям у майбутньому під впливом навколишнього середовища. Це дасть змогу вчасно реагувати на такі зміни [Максимова Т. С., 2010, с. 182].

Тому, підбиваючи підсумки щодо активізації інноваційної діяльності на промислових підприємствах з метою підвищення їх конкурентоспроможності, слід наголосити на таких пропозиціях щодо її вдосконалення:

1. Удосконалення інформаційного забезпечення:

- створення регіональних центрів інноваційного розвитку, де буде досліджуватись інформаційна база для визначення показників важливості напрямів фундаментальних досліджень та інноваційних проектів;

- обґрунтування інформаційного сайту таких регіональних центрів розвитку, де будуть сформовані централізовані обласні системи автоматизованого пошуку, збору, накопичення, аналітичної обробки, надання інформації у сфері науково-технічного та інноваційного розвитку;

- створення державної інформаційної інфраструктури, розширення доступу до інформаційних мереж та банків даних, бібліотек;
- розробка плану заходів із започаткування роботи маркетингових компаній (підприємств) з прогнозного аналізу ринків інноваційних товарів на замовлення ініціаторів (суб'єктів інноваційної діяльності) конкурентоспроможних інноваційних пропозицій [Іляшенко А. Х., 2012, с. 190];

2. Удосконалення наукового та науково-технічного забезпечення:

- науково-інноваційний сектор великих промислових підприємств у більшості випадків складається з науково-дослідного сектора (заводської науки) та системи раціоналізаторства. У свою чергу, науково-дослідний сектор, як правило, включає або дослідну лабораторію чи відділ (інколи декілька незалежних лабораторій чи відділів), що функціонує на підприємстві, або окремий науково-дослідний інститут, що працює в складі великого корпоративного об'єднання [Кіндзерський Ю. В., 2007, с. 177];

- вдосконалення законодавства щодо авторських прав, патентних відносин;

- перетворення міст з високим науково-технологічним та інтелектуальним потенціалом на регіональні осередки інноваційного зростання – технополіси;

- подальший розвиток техноцентрів з розробки та впровадження інновацій [Максимова Т. С., 2010, с. 191];

- здійснення державного регулювання інтересів українських виробників щодо їх інноваційної продукції на міжнародному рівні.

3. Удосконалення фінансового забезпечення:

- створення та розвиток Державного банку розвитку;

- запровадження дослідницького податкового кредиту спираючись на досвід розвинених країн (Японія, США, Канада, Бельгія тощо), тобто зменшення суми нарахованого податку на прибуток, що надається суб'єкту господарювання в обсязі, що дорівнює встановленому відсотку від обсягу витрат суб'єкта господарювання на НДДКР у поточному році, який не перевищує встановленого відсотка річного прибутку [Кобушко І. М., 2011, с. 127–128];

- відстрочка сплати імпортного мита чи звільнення від його сплати в разі ввезення товарів для реалізації інноваційного проекту;

- компенсація банківського відсотка цілком чи його частини в разі спрямування позики на фінансування інвестицій у технологічні інноваційні зміни;

- створення позабюджетних та венчурних фондів з упровадження інноваційних проектів, для підвищення конкурентоспроможності.

Важливим напрямом перспективного розвитку інноваційного потенціалу промислових підприємств є комерціалізація науково-технічної сфери на основі ринкових механізмів. З цією метою потрібно

вжити заходів щодо об'єднання промислового, банківського та торговельного капіталу в потужні структури, здатні фінансувати науку й високотехнологічні конкурентоспроможні товари та послуги.

Висновки

Для формування розвитку інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання необхідно вдосконалити:

- інформаційне забезпечення за допомогою створення регіональних центрів інноваційного розвитку, що будуть досліджувати інформаційну базу для визначення показників значущості інноваційних проектів, з метою підвищення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання;
- наукове, а також науково-технічне забезпечення шляхом розвитку та підтримки системи української освіти, перетворення міст з високим науково-технологічним і інтелектуальним потенціалом на регіональні осередки інноваційного зростання – технополіси;
- фінансове забезпечення не тільки за наявності підприємницького потенціалу, а й за рахунок створення Державного банку розвитку, упровадження суттєвих податкових пільг для інноваційних проектів.

Усе це має сприяти створенню сприятливих умов для впровадження дієвого інноваційного потенціалу. Роль інноваційного потенціалу щодо підвищення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання є нагальним завданням сьогодення.

Список використаних джерел:

- Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств : монографія / С. М. Ілляшенко, О. А. Біловодська. – Суми : Університетська книга, 2010. – 281 с.
- Ілляшенко А. Х. Інноваційна діяльність промислових підприємств / А. Х. Ілляшенко // *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. – 2012. – № 1. – С. 188–192.
- Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності : навч. посіб. / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – Київ : Академія, 2005. – 400 с.
- Карапейчик І. М. Підхід до вимірювання інноваційного потенціалу промислових підприємств / І. М. Карапейчик // *Актуальні проблеми економіки*. – 2010. – № 5 (107). – С. 101–110.
- Кіндзерський Ю. В. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / Ю. В. Кіндзерський. – Київ : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с.
- Кобушко І. М. Шляхи покращення фінансування інноваційного розвитку в Україні з використанням міжнародного досвіду / І. М. Кобушко, Е. І. Гусейнова // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. – 2011. – № 2. – С. 124–130.
- Максимова Т. С. Формування інноваційної політики на підприємстві / Т. С. Максимова, О. В. Філімонова, К. В. Лиштван // *Економічний вісник Донбасу*. – 2010. – № 2 (20). – С. 181–183.
- Матюх С. А. Формування стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства / С. А. Матюх // *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2010. – № 2. – С. 206–209.
- Федулова Л. І. Інноваційна економіка : підручник / Л. І. Федулова. – Київ : Либідь, 2006. – 480 с.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2014 р.